

“Тасдиқ мекунам”

Ректори Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи
Сотим Улуғзода, доктори илмҳои филологӣ,
профессор Гулназарзода Ж.Б.

“ 28 ” 08

сони 2026

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич дар мавзуи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот)

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Саидиброимов Ш.О. дар мавзуи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) пешниҳод гардидааст, мувофиқ мебошад. Муҳтаво ва равиши таҳқиқ низ ҷавобгӯ ба талабот ва меъёрҳои муайяннамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Мавзуи таҳқиқотии Саидиброимов Ш.О. ба яке аз масъалаҳои муҳим ва мубрами педагогикаи муосир - ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар заминаи омӯзиш ва истифодаи афкори тарбиявӣ ахлоқии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форс бахшида шудааст.

Ҷомеаи муосир аз низоми маориф на танҳо додани донишҳои муосир, балки ташаккули шахсияти ҳамаҷониба рушдёфта, соҳибмаърифат, ватандӯст, дорои ҳисси масъулияти шаҳрвандӣ ва

қобилияти истифодаи оқилонаи дониш ва таҷрибаи ҳаётиро талаб менамояд. Дар чунин шароит масъалаи рушди хирад, яке аз омилҳои муҳимми ташаккули шахсият ва сирати миллӣ аҳаммияти назариявӣ ва амалии бештар пайдо мекунад. Хирад дар таълимоти мутафаккирони тоҷику форси асрҳои X-XI на танҳо ҳамчун қобилияти зеҳнии инсон, балки ҳамчун асоси худшиносӣ, маърифат, ахлоқи ҳамида, муносибати дуруст ба ҷомеа ва дигар арзишҳои инсонӣ арзёбӣ гардидааст.

Бо вуҷуди мавҷуд будани таҳқиқоти гуногун оид ба мероси маънавию фарҳангии мутафаккирони тоҷик ва форс, масъалаи ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар ҳамбастагӣ бо афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI, этнопедагогика, анъанаҳои миллӣ ва таҷрибаи тарбиявии мардум ба таври мукамал ва низомнок таҳқиқ нашудааст. Аз ҷумла, зарурати муайян намудани имкониятҳои истифодаи андешаҳои тарбиявию ахлоқии мутафаккирони ин давра дар низоми муосири таълиму тарбия, ошкор намудани робитаи онҳо бо арзишҳои миллӣ ва мардумӣ, инчунин, муайян намудани роҳҳои амалигардонии ин ғояҳо дар фаъолияти педагогӣ ҳанӯз боқӣ мемонад.

Масъалаи мазкур дар шароити муосир боз ҳам муҳимтар мегардад, зеро густариши равандҳои ҷаҳонишавӣ, тағйирёбии муҳити иҷтимоиву фарҳангӣ ва таъсири омилҳои гуногуни иттилоотӣ ба ҷаҳонбинӣ ва рафтори насли наврас зарурати тақвияти корҳои тарбиявиро ба миён меорад. Дар ин замина, истифодаи оқилонаи мероси педагогии ниёгон метавонад барои рушди ҷаҳонбинӣ, худшиносии миллӣ, эҳтиром ба арзишҳои маънавию ахлоқӣ, муносибати нек ба падару модар, ҷомеа ва Ватан заминаи мусоид фароҳам оварад.

Аз ин рӯ, таҳқиқи афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форс, аз ҷумла масъалаҳои хирад, ахлоқ, донишомӯзӣ, тарбияи фарзанд, сирати миллӣ ва робитаи онҳо бо этнопедагогика ва анъанаҳои миллӣ, инчунин, муайян намудани роҳҳои татбиқи ин ғояҳо дар раванди

муосири таълиму тарбия аҳаммияти муҳимми илмӣ, назариявӣ, амалӣ ва иҷтимоӣ дорад. Маҳз ҳамин зарурати илмӣ ва иҷтимоӣ мубрамияти мавзуи диссертатсияи Ш.О. Саидиброимовро муайян намуда, омӯзиши ҳамаҷонибаи ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форсро тақозо менамояд.

Дарачаи асосноккунии гузоришҳои илмӣ, хулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудаанд. Диссертатсияи Саидиброимов Ш.О. дар мавзуи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс» таҳқиқоти илмӣ анҷомёфта ва аз ҷиҳати назариявӣ амалӣ арзишманд буда, ба баррасии яке аз масъалаҳои муҳимми педагогика ва таърихи афкори педагогӣ бахшида шудааст. Муаллиф дар раванди таҳқиқ осори илмӣ, педагогӣ, фалсафӣ ва адабии олимону муҳаққиқони ватаниву хориҷӣ, инчунин, осори мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форсро мавриди омӯзишу таҳлили амиқ қарор дода, заминаҳои назариявӣ ва педагогии ташаккули хирад ва нақши онро дар рушди сирати миллӣ муайян намудааст.

Муқаррароти асосии назариявӣ ва натиҷаҳои таҳқиқ бо таъия ба таҳлили ҳамаҷонибаи сарчашмаҳои илмӣ, осори мутафаккирон, маводди этнопедагогӣ, анъанаҳои миллӣ ва таҷрибаи таълиму тарбия асоснок гардидаанд. Дар диссертатсия мафҳуми хирад ҳамчун арзиши маънавию ахлоқӣ ва яке аз омилҳои муҳимми ташаккули шахсият баррасӣ шуда, робитаи он бо донишомӯзӣ, ахлоқи ҳамида, худшиносии миллӣ, тарбияи фарзанд, эҳтироми падару модар ва дигар арзишҳои миллӣ нишон дода шудааст.

Дар раванди таҳқиқ афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI, аз ҷумла Абулқосим Фирдавӣ, Носири Хусрав, Абуалӣ ибни Сино ва Абушакури Балхӣ мавриди таҳлил ва муқоиса қарор гирифта, умумият ва хусусияти андешаҳои онҳо оид ба хирад, тарбия, ахлоқ ва ташаккули сирати миллӣ муайян ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок карда

шудаанд. Ҳамзамон, робитаи афкори педагогии мутафаккирони мазкур бо этнопедагогика, арзишҳо ва анъанаҳои миллӣ мардумӣ таҳлил гардида, имкониятҳои истифодаи онҳо дар раванди муносири таълиму тарбия муайян карда шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқоти таҷрибавӣ-озмоишӣ, ки дар муассисаҳои таҳсилоти умумии интихобии ВМКБ анҷом дода шудаанд, барои тасдиқи самаранокии роҳи усулҳои истифодаи ғояҳои педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI дар ташаккули хирад ва сирати миллӣ мусоидат намудаанд. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалии дахлдор оид ба истифодаи мероси педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI, этнопедагогика ва анъанаҳои миллӣ дар раванди таълиму тарбияи насли наврас пешниҳод гардидаанд.

Муқаррароти асосӣ, натиҷаҳои таҳқиқот ва хулосаҳои илмӣ диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ муаллиф, аз ҷумла дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар нашрияҳои илмӣ инъикос ёфта, дар конференсияҳои илмӣ, семинарҳо ва чорабиниҳои илмӣ-методи мавриди муҳокима ва баррасӣ қарор гирифтаанд. Ин ҳама аз дараҷаи кофӣ асоснокӣ, эътимодноки ва аҳаммияти илмӣ-амалии натиҷаҳои бадастомада шаҳодат медиҳад.

Навгонии илмӣ таҳқиқ ва саҳеҳии натиҷаҳои гирифташуда. Навгонии илмӣ таҳқиқоти Саидиброимов Ш.О. пеш аз ҳама, дар он ифода меёбад, ки масъалаи ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форс, ҳамчун масъалаи муҳими таърихи афкори педагогӣ мавриди таҳқиқи мақсаднок ва низомнок қарор гирифтааст.

Дар диссертатсия моҳият ва аҳаммияти хирад, ҳамчун омили ташаккули шахсияти маънавию ахлоқӣ муайян гардида, нақши он дар рушди сирати миллӣ, худшиносӣ, донишомӯзӣ, ахлоқи ҳамида ва

тарбияи насли наврас аз нигоҳи афкори мутафаккирони асрҳои X-XI асоснок карда шудааст; дар асоси таҳлили осори мутафаккирони мазкур умумият ва хусусияти андешаҳои онҳо оид ба хирад, тарбия, ахлоқ ва ташаккули сирати миллӣ муайян гардида, имкониятҳои истифодаи ин мероси арзишманди маънавию педагогӣ дар шароити муосири таълиму тарбия нишон дода шудаанд; муайян намудани ҳамбастагии афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI бо этнопедагогика, арзишҳо, анъанаҳо, расму оинҳои милливу мардумӣ ва таҷрибаи таърихии тарбияи тоҷикон дар таҳқиқ зоҳир мегардад; нақши арзишҳои педагогӣ дар ташаккули хирад, сирати миллӣ, муносибати неку ахлоқӣ ва эҳтироми падару модар аз ҷиҳати илмӣ асоснок карда шудааст; роҳу усулҳои истифодаи ғояҳои тарбиявию ахлоқии мутафаккирони асрҳои X-XI дар раванди муосири таълиму тарбия муайян ва тавсияҳои амалии татбиқи онҳо дар фаъолияти педагогӣ пешниҳод гардидаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти таҷрибавӣ-озмоишӣ самаранокии истифодаи ин ғояҳоро дар ташаккули хирад ва сирати миллӣ тасдиқ намудаанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои дисертатсия дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд дар фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии олимон, муҳаққиқон, омӯзгорон ва мутахассисони соҳаи педагогика, инчунин, дар раванди таълиму тарбияи муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва олӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Аҳаммияти илмӣ таҳқиқ дар такмили асосҳои назариявии таърихи афкори педагогӣ, этнопедагогика ва назарияи тарбияи миллӣ ифода меёбад. Дар раванди таҳқиқ моҳият ва нақши хирад ҳамчун арзиши маънавию ахлоқӣ ва омили муҳимми ташаккули сирати миллӣ муайян гардида, афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷик ва форс оид ба донишомӯзӣ, ахлоқи ҳамида, тарбияи фарзанд, худшиносии миллӣ ва эҳтироми падару модар таҳлил ва ба низом дароварда шудааст.

Ҳамзамон, робитаи ин ғояҳо бо этнопедагогика, арзишҳо ва анъанаҳои милливу мардумӣ аз ҷиҳати илмӣ асоснок гардидааст.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ дар муайян ва пешниҳоди роҳу усулҳои истифодаи мероси педагогӣ ахлоқии мутафаккирони асрҳои X-XI дар раванди муосири таълиму тарбия ифода меёбад. Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд ҳангоми таълими фанҳои педагогӣ, таърихи педагогика, этнопедагогика, фарҳангшиносӣ ва дигар фанҳои ба масъалаҳои тарбия алоқаманд, инчунин, ҳангоми таҳияи барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ, дастурҳои илмӣ-методӣ ва маводди таълимӣ истифода шаванд. Тавсияҳои таҳияшуда метавонанд дар фаъолияти омӯзгорон, муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва олий, муассисаҳои тақмили ихтисос, маҳфилҳои фанӣ ва корҳои тарбиявии беруназсинфӣ татбиқ карда шаванд.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки татбиқи натиҷаҳои он метавонад ба ташаккули худшиносии миллий, ҷаҳонбинии васеъ, ахлоқи ҳамида, эҳтироми арзишҳои миллий ва маънавӣ, муносибати нек ба падару модар, ҷомеа ва Ватан мусоидат намояд. Истифодаи оқилонаи ғояҳои тарбиявии мутафаккирони асрҳои X-XI дар фаъолияти педагогӣ барои таҳкими пайванди насли наврас бо мероси маънавию фарҳангии ниёгон ва тарбияи шахсияти комил заминаи мусоид фароҳам меорад.

Мавод ва натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд ҳангоми таҳияи монографияҳо, китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ-методӣ, мақолаҳои илмӣ, барномаҳои таълимӣ, тавсияҳои методӣ ва дигар маводди таълимию методӣ оид ба таърихи афкори педагогӣ, этнопедагогика, тарбияи миллий, ташаккули хирад ва сирати миллий мавриди истифода қарор гиранд. Ҳамчунин, натиҷаҳои диссертатсия барои тақмили ихтисоси омӯзгорон, омодаسازی магистрантон, унвонҷӯён, аспирантон

ва муҳаққиқони соҳаи педагогика аҳаммияти назариявию амалӣ дошта метавонанд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ бо асоснокии назариявию методологии масъалаи мавриди омӯзиш, мувофиқати мақсад, вазифаҳо, объект, предмет ва фарзияи таҳқиқот, инчунин, интиҳоби дурусти усулҳои таҳқиқоти илмӣ таъмин гардидааст. Муаллиф дар раванди таҳқиқи афкори педагогию тарбиявии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс оид ба ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ аз маҷмуи усулҳои назариявӣ ва таҷрибавии таҳқиқот, аз ҷумла таҳлил, муқоиса, муқобилгузорӣ, ҷамъбаст, синтез, омӯзиши сарчашмаҳои таърихӣ педагогӣ, осори мутафаккирон, адабиёти илмӣ ва методӣ, мушоҳида, суҳбат, пурсиш, анкетагузаронӣ, омӯзиши таҷрибаи педагогии омӯзгорон ва корҳои таҷрибавию озмоишӣ мақсаднок истифода намудааст.

Эътимоднокии натиҷаҳои бадастомада, пеш аз ҳама, ба таҳлили ҳамаҷонибаи сарчашмаҳои илмӣ, таърихӣ, адабӣ ва педагогӣ, аз ҷумла осори мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс, инчунин, таҳқиқоти олимони ватаниву хориҷӣ оид ба хирад, сирати миллӣ, ахлоқ, тарбия, этнопедагогика, арзишҳои миллӣ ва анъанаҳои мардумӣ асос ёфтааст. Дар ҷараёни таҳқиқ муаллиф тавонистааст робитаи назариявӣ ва амалии афкори педагогии мутафаккирони ин давраро бо масъалаҳои муосири таълиму тарбия муайян намуда, имкониятҳои истифодаи онҳоро дар ташаккули хирад ва сирати миллии насли наврас асоснок намояд. Асоснокии хулосаҳо ва пешниҳодҳои овардашуда, инчунин, сатҳи баланди илмии онҳо гувоҳи онанд, ки муаллиф аз осори муҳимми олимони шинохтаи соҳаҳои илми ватанӣ ва хориҷӣ эҳодкорона истифода бурдааст. Хулоса ва тавсияҳои илмии таҳқиқот, ки дар заминаи таҳлилҳои назариявӣ ва амалӣ таҳия шудаанд ва барои татбиқи

амалии натиҷаҳо заминаи устувор фароҳам овардаанд, эътимоднокии таҳқиқотро тасдиқ мекунанд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии довталаб аз муайян кардани мақсад, вазифаҳо, объект, предмет, фарзия ва масъалаҳои таҳқиқот ва матраҳ сохтани масъалаҳои мубрами таҳқиқот, таҳлилу баррасии иттилооти бадастоварда иборат мебошад. Таҳлили назариявӣ методологӣ, таҳқиқи амалӣ ва санҷидани фарзияи гузошташуда, коркарди пешниҳод ва хулосаҳо, ки муҳтавои диссертатсияро тартиб медиҳанд, маҳз натиҷаи таҳқиқоти мустақилонаи муаллифи диссертатсия маҳсуб меёбад.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Баъзе фаслҳо ва бобҳои алоҳидаи таҳқиқоти мазкур дар шакли мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ “Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон”, “Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф”, “Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон”, “Паёми Донишгоҳи Хоруғ”, “Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ”, “Паёми Донишгоҳи забонҳо” ва дар маҷмуаи мақолаҳои конфронсҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр гардидаанд. Шумораи умумии ин мақолаҳо ба 56 адад мерасад, ки аз ҷумла 21-тои онҳо дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда ба таъъ расидаанд, ки ба рӯйхати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон шомил мебошанд. Ҳамчунин, дар миёни корҳои илмӣ нашршуда 4 монография мавҷуд буда, Саидиброимов Ш.О. ҳамчун муаллиф ва дар бевзеашон ҳамчун таҳиягар ва муҳаррири масъул саҳми худро гузоштааст.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсияи доктории Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич аз ҷиҳати мазмун, сохтор ва дараҷаи баитмомрасӣ ба талаботи муқарраргардида барои корҳои илмӣ тахассуси доктори илмҳои педагогӣ ҷавобгӯ мебошад. Диссертатсия аз

муқаддима, панҷ боб, 12 фасл, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва замимаҳо иборат мебошад. Мазмун ва сохтори бобҳо пайдарҳамии мантиқии таҳқиқотро таъмин намуда, масъалаҳои назариявӣ, таърихӣ педагогӣ, этнопедагогӣ ва таҷрибавию амалиро фаро мегиранд.

Дар муқаддима аҳаммият ва мубрамияти мавзуи диссертатсия, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот, инчунин, аҳаммияти назариявӣ амалии он, баргузори марҳилаҳои таҳқиқот ва қорҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ дар пойгоҳҳои таҳқиқотӣ баррасӣ гардидааст. Боби якуми диссертатсия таҳти унвони «**Асарҳои мутафаккирон ҳамчун сарчашмаи афкори педагогии рушди хирад**» аз се фасл иборат буда, дар он мафҳуми хирад ва сирати миллӣ ҳамчун пояҳои муҳимми маънавии халқи тоҷик мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Муаллиф дар заминаи осори таърихӣ педагогӣ нишон медиҳад, ки хирад ҳамчун неъматӣ фитрии инсон дар раванди таълиму тарбия ташаккул ва такмил меёбад. Дар боб, инчунин, заминаҳои тоисломии ташаккули афкори педагогии мардуми тоҷик мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Аз ҷумла, ҷанбаҳои таълимию тарбиявии «Авасто» ва дигар сарчашмаҳои қадимӣ таҳлил гардида, нақши онҳо дар ташаккули арзишҳои ахлоқӣ нишон дода шудааст. Муаллиф таъкид менамояд, ки омӯзиши илму дониш, риояи ахлоқи ҳамида ва муносибати дуруст ба дигарон аз омилҳои асосии рушди хирад ба шумор мераванд. Дар ин боб нақши оила ва муҳити иҷтимоӣ дар тарбияи фарзанд ва ташаккули сифатҳои маънавию ахлоқии ӯ низ баррасӣ шудааст. Ҳамчунин, андешаҳои мутафаккирони асрҳои X-XI оид ба тарбияи фарзанд дар руҳияи хирадмандӣ ва ахлоқи ҳамида таҳлил гардидаанд. Дар маҷмӯъ, боби якум заминаҳои таърихӣ педагогӣ ва назариявии таҳқиқи хирадро ҳамчун унсури муҳимми сирати миллӣ муайян ва асоснок менамояд.

Боби дуюми диссертатсия “Таҳлили ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар осори мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс” ном гирифта, ба таҳлили ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар осори мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс бахшида шудааст. Дар ин боб афкори таълимию тарбиявии Абулқосим Фирдавсӣ, Носири Хусрав, Абуалӣ ибни Сино ва Абушакури Балхӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта, муаллиф тавассути таҳлили осори ин мутафаккирон мавқеи хирадро дар рушди шахсият ва ҷомеа муайян намудааст. Дар баробари ин, умумият ва фарқияти андешаҳои онҳо оид ба ақл, дониш, ахлоқ ва тарбия ба таври муқоисавӣ баррасӣ гардидааст. Дар боби мазкур нақши ақл ва хирад дар ташаккули сирати миллӣ махсус таъкид шудааст. Дар таҳлили осори Абуалӣ ибни Сино ва Абушакури Балхӣ хирад ҳамчун омили рушди маънавӣ, ахлоқӣ ва зеҳнии инсон арзёбӣ шудааст. Ба андешаи муаллиф, истифодаи оқилонаи хирад инсонро ба донишомӯзӣ, ахлоқи нек ва ғайолияти созанда роҳнамоӣ менамояд. Таҳлили муқоисавии осори мутафаккирон имкон додааст, ки робитаи хирад бо ташаккули арзишҳои миллӣ ва инсонӣ муайян карда шавад. Дар маҷмӯъ, боби дуюм заминаҳои илмӣ ва педагогии ғояи хирадро дар осори мутафаккирони барҷастаи асрҳои X-XI асоснок менамояд.

Боби сеюми диссертатсия ба масъалаи ҳамбастагии ташаккули хирад ва сирати миллӣ дар осори мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс ва этнопедагогика бахшида шудааст. Дар ин боб хусусиятҳои педагогии арзишҳои миллӣ ва маънавии халқи тоҷик мавриди таҳлили илмӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф нақши педагогикаи мардумиро дар ҳифз ва интиқоли арзишҳои миллӣ аз як насл ба насли дигар муҳим арзёбӣ менамояд. Дар баробари ин, муносибати афкори педагогии мутафаккирон бо анъанаҳо, урфу одатҳо ва таҷрибаи тарбиявии мардум нишон дода шудааст. Яке аз масъалаҳои муҳимми боб нақши анъанаҳои

наврузӣ дар ташаккули сифатҳои ахлоқӣ ва сирати миллии насли наврас мебошад. Муаллиф таъкид менамояд, ки ҷашну маросимҳои милли метавонанд ҳамчун воситаи муассири тарбияи маънавию ахлоқӣ истифода шаванд. Дар боб, инчунин, масъалаи шинохти ҳаққи падару модар ҳамчун яке аз арзишҳои муҳимми этнопедагогика мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Афкори мутафаккирони асрҳои X-XI оид ба эҳтироми падару модар ва вазифаи фарзанд дар назди онҳо бо таҷрибаи тарбиявии мардум муқоиса карда шудааст. Муаллиф ба хулоса меояд, ки ҳамбастагии мероси педагогии мутафаккирон бо этнопедагогика метавонад барои таҳкими тарбияи милли мусоидат намояд. Дар маҷмӯъ, боби сеюм аҳаммияти арзишҳои милли, анъанаҳои мардумӣ ва этнопедагогикаро дар ташаккули хирад ва сирати миллии насли наврас асоснок менамояд.

Боби чоруми диссертатсия ба истифодаи ғояҳои рушди хирад барои ташаккули сирати милли дар раванди муосири таҳсилот равона гардидааст. Дар ин боб имкониятҳои татбиқи афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI дар педагогикаи муосири милли мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Муаллиф зарурати истифодаи мероси маънавию педагогии ниёгонро дар тарбияи насли наврас дар шароити муосир асоснок менамояд. Дар баробари ин, роҳҳои истифодаи арзишҳои хирад, дониш, ахлоқ ва ватандӯстӣ дар раванди таълиму тарбия пешниҳод шудаанд. Дар боб вижагиҳои рушди сирати миллии хонандагони муассисаҳои таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси таълимоти мутафаккирони асрҳои X-XI муайян карда шудаанд. Муаллиф ба аҳаммияти китобхонӣ, донишомӯзӣ ва омӯзиши мероси адабию илмии мутафаккирони тоҷик таваҷҷуҳи махсус зоҳир менамояд. Таъкид мешавад, ки омӯзгор, падару модар ва ҷомеа бояд дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва маърифати хонандагон нақши фаъол дошта бошанд ва инчунин, зарурати пайвастании донишҳои назариявӣ бо фаъолияти

амалии хонандагон ҳамчун шартӣ муҳимми тарбияи шахсияти ғаёл нишон дода шудааст. Муаллиф истифодаи усулҳои муосири таълимиро дар баробари омӯзиши мероси маънавию педагогии ниёгон самаранок арзёбӣ менамояд. Дар маҷмӯъ, боби чорум роҳҳои асосии татбиқи ғояҳои хирад ва арзишҳои миллӣ дар низоми муосири таълиму тарбияро муайян ва асоснок мекунад.

Боби панҷуми диссертатсия, ки “Раванди амалишавии арзишҳои педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Тоҷикистон (дар мисоли муассисаҳои таълимии интихобии ВМКБ) номгузорӣ шудааст, натиҷаҳои қисми таҷрибавию озмоишии таҳқиқот мавриди таҳлил ва ҷамъбаст қарор гирифтаанд. Муаллиф роҳҳои амалигардонии ғояҳои педагогии мутафаккиронро оид ба ташаккули хирад ва сирати миллӣ дар ғаёлияти омӯзгорон нишон медиҳад. Таҳқиқоти таҷрибавию озмоишӣ дар муассисаҳои таълимии интихобии ВМКБ гузаронида шуда, таҷрибаи омӯзгорон мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Дар раванди таҳқиқ ғаёлияти педагогии омӯзгорон, рафти дарсҳо ва усулҳои истифодашуда мушоҳида ва таҳлил гардидаанд. Муаллиф зарурати истифодаи усулҳои ғаёл ва муосири таълимиро барои баланд бардоштани шавқу рағбати хонандагон ба омӯзиши мероси мутафаккирон таъкид менамояд. Натиҷаҳои озмоиш нишон медиҳанд, ки истифодаи мақсадноки арзишҳои маънавию педагогии ниёгон метавонад ба ташаккули сифатҳои ахлоқӣ ва сирати миллии хонандагон мусоидат кунад. Дар боб, инчунин, аҳамияти ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ, оила ва ҷомеа дар татбиқи ғояҳои тарбиявии мутафаккирон таъкид шудааст. Натиҷаҳои бадастомада барои тасдиқи дурустии мавқеъҳои назариявии таҳқиқот ва самаранокӣ роҳи усулҳои пешниҳодшуда истифода шудаанд. Дар маҷмӯъ, боби панҷум қисми амалии диссертатсияро ташкил дода, натиҷаҳои

таҷрибавию озмоишии таҳқиқотро ҷамъбаст ва аҳаммияти амалии онҳоро барои раванди муосири таълиму тарбия нишон медиҳад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ. Диссертатсия ва автореферати он мутобиқ ба талаботи Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия, ки бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27-уми декабри соли 2024, №493 тасдиқ шудааст, омода гардидааст.

Натиҷаҳои бадастомада, эътимодноки, хулосаву тавсияҳо тибқи талаботи Комиссия ва Дастурамал аз ҷиҳати илмӣ-методи асоснок карда шуда, ба миқдори кофӣ бо мисолҳо, тавсияву пешниҳодҳои назариявӣ ва амалӣ таъмин аст. Диссертатсия тибқи муқаррароти Дастурамал фаҳмо, бо лаҳни равони тоҷикӣ навишта шуда, тартиби таҳия, ҷобачогузории қисмҳои алоҳидаи он, робитаи мантиқӣ ва муттасилӣ ба пуррагӣ риоя гардидааст. Доир ба ҳар як боб ва умуман ба рисола, хулосаҳои возеҳ бароварда шудааст.

Мутобиқати тахассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Фаъолияти илмӣ ва омӯзгории муаллиф ба ихтисоси илмиаш мувофиқат менамояд. Мақолаҳои нашрнамудаи ӯ ба ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) мувофиқ мебошад. Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич дар конфронсҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ иштирок намуда, вобаста ба мавзӯи диссертатсия маъруза намудааст. Бо назардошти гуфтаҳои боло, хулоса кардан мумкин аст, ки тахассуси илмии диссертант ба дараҷаи илмии дарёфтшаванда мувофиқ мебошад.

Эродҳо ба таҳқиқи диссертатсионӣ. Баробари комёбиҳо дар диссертатсияи тақризшаванда баъзе камбудиву норасоиҳо низ ба назар мерасанд, ки зикри онҳоро зарур ва ба манфиати кор меҳисобем:

1. Дар матни диссертатсия баъзе камбудиҳои техники ва имлоӣ мушоҳида мешаванд, ки ислоҳи онҳо барои баланд бардоштани сатҳи илмӣ ва сифати таҳияи рисола зарур мебошад (дар саҳифаҳои аз 13 то 23);

2. Дар боби сеюми диссертатсия, бахусус дар зербоби 3.3. “Нақши афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс ва этнопедагогика дар раванқ бахшидани шинохти ҳаққи падару модар” тарафҳои мусбати ғояҳои тарбиявии этнопедагогика оид ба шинохти қадри падару модар ва вазифаи падару модар дар тарбияи фарзанд аз ҷиҳати илмӣ таҳлили асоснок карда шудааст. Агар диссертант мушкилиҳои костаҷавии эҳтироми падару модарро дар замони муосир низ мавриди таҳлил қарор меод, мазмуни ин бобро боз ҳам тақвият мебахшид;

3. Афкори педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс оид ба ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар диссертатсия моҳирона таҳқиқ гардида, далелҳои асоснок оварда шудаанд. Дар ин замина, анҷом додани таҳлили муқоисавии осори ин мутафаккирон бо осори донишмандони асрҳои баъдӣ дар мисоли асрҳои XII-XIII-и тоҷик арзиши назариявии қорро боз ҳам баландтар мегардонд;

4. Бо назардошти аҳаммияти масъалаи ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ, дар таҳқиқот истифодаи имкониятҳои муҳити рақамӣ ва технологияҳои муосири иттилоотӣю коммуникатсионӣ барои муаррифӣ ва омӯзиши мероси педагогии мутафаккирон метавонист бештар мавриди таваҷҷуҳ қарор гирад.

5. Дар боби чорум роҳҳои татбиқи ғояҳои педагогии мутафаккирони асрҳои X-XI дар раванди муосири таълиму тарбия пешниҳод шудаанд. Аммо тавсифи муфассалтари технологияҳо, усулҳо ва шаклҳои мушаххаси педагогии татбиқи ин ғояҳо дар дарсҳои фанҳои алоҳида метавонист натиҷаҳои амалии таҳқиқотро боз ҳам пурқувват намояд.

Камбудиҳои зикргардида ба арзиши баланди илмии таҳқиқоти анҷомдода таъсири ҷиддӣ намерасонанд ва онҳо характери тавсиявӣ дошта, дар оянда барои беҳтар гардидани сифати диссертатсия кӯмак мерасонанд.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) таҳия гардида, мазмуни асосии кори таҳқиқро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назарраси илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Хулоса диссертатсияи Саидиброимов Шозодаibroҳим Одилшоевич дар мавзӯи «Ташаккули хирад ҳамчун падидаи сирати миллӣ дар тафсири мутафаккирони асрҳои X-XI тоҷику форс» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи мавҷуда мутобиқ мебошад.

Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. Педагогика (5.3.1. Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) сазовор аст.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, таҳия ва пешниҳод шудааст.

Тақриз аз тарафи эксперт, доктори илмҳои педагогӣ, профессори кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода Файзализода Ҷумахон Хол мураттаб гардидааст.

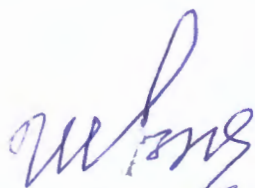
Тақризи муассисаи пешбар дар чаласаи кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (протоколи № 1 аз 28-уми августи соли 2026).

Дар чаласаи кафедра иштирок доштанд: 18 нафар

Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор - 18 нафар, бетараф - нест, муқобил - нест.

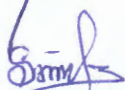
Раиси чаласа:

доктори илмҳои педагогӣ,
профессор

Шербоев С.

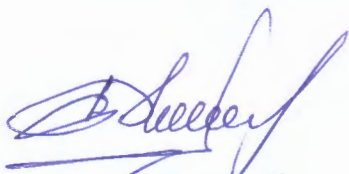
Мудири кафедраи
педагогикаи умумидонишгоҳӣ
номзади илмҳои география, и.в. дотсент

Қодиров Ш. С.

Эксперт:

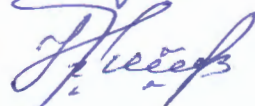
доктори илмҳои педагогӣ,
профессор

Файзализода Ҷ. Х.

Котиби чаласа:

номзади илмҳои педагогӣ, дотсент

Қаюмова Ҳ. Т.

Имзоҳои Шербоев Саидбой, Қодиров Шарифалӣ Саидкулович, Файзализода Ҷумахон Ҳот, Қаюмова Ҳуриликӯ Тағоевнаро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсус

Сиҷоатова М. Ғ.

Нишони муассиса: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6;
Тел: +992 (37) 2 32 50 00, 2 32 87 30, 2 32 50 05;
E-mail: dbzkht.tj